

- ◆ Kelionės atstumas: *27,5 kilometrai*
- ◆ Kelionės pėsčiomis trukmė: *7 valandos*
- ◆ Punktai: *Žagarė – Ramoškiai – Skaistgirys – Reibiniai – Buivydžiai*

Sagera – tokiu vardu **Žagarė** pirmą kartą paminėta rašytiniuose šaltiniuose 1254 m., dokumente, kuris surašytas Rygos archyvoskupui, kapitulai ir kalavijuočiams dalinantis žiemgalių žemes. XIII a. čia buvo žiemgalių pilis Raktuvė (arba Raktė, minima 1272 – 1289 m.), o greta esančiame Žvelgaičio piliakalnyje VIII a. – IX a. buvo pastatyta Livonijos ordino pilis.

Žagarė nuo seniausių laikų iki XIX a. pab. buvo du savarankiški miestai, kuriuos vieną nuo kito skyrė Švėtės upė. Abu šie miestai – Senoji Žagarė kairiame (buvusiose Beržėnų valsčiaus bajoriškose žemėse), o Naujoji Žagarė dešiniame upės krante (kuri priklausė karališkajai Šiaulių ekonomijai). Nepaisant miestus skiriančios upės, tai buvo gana vieningas kompleksas : abi Žagarės turėjo po bažnyčią, kapines, sinagogą, dvarą ir piliakalnį. Dėl palankios geografinės padėties (per Žagarę ėjo kelias į Rygą), XIX a. mieste klestėjo amatai, vyko prekyba su užsienio šalimis. Mieste vyko didžiulės mugės, veikė kaspinių, plunksnų, sagų, drobės balinimo, vilnionių dirbinių ir žvakių fabrikėliai, alaus bei vyno daryklos. Tikėtina, kad 1600 m. įsteigta parapijos mokykla. 1646 m. bažnyčios žemių matavimo dokumente Senoji Žagarė dar vadinama miestu, o Naujoji Žagarė – karaliaus miestu. Kadangi Žagarėje gyveno įvairių tautybių žmonės – lietuviai, latviai, vokiečiai, žydai, rusai, mieste veikė keletas bažnyčių, maldos namų ir mokyklų. Nepalankus Žagarėi buvo XX a., nes nutiestas geležinkelis Šiauliai – Jelgava aplenkė miestą, tuomet ir miesto augimas sustojo.

Abi Žagarės dalys – Žagarės urbanistikos draustinis su išlikusiu XVI a. menančiu gatvių tinklu, miesto aikštėmis, bažnyčiomis, savita, daugiausia XVI a. pab. prekybinio miesto vadinamąją plytų stiliaus statyba. Naujojoje Žagarėje galime pamatyti išlikusį XVI a. gatvių tinklą, akmeninius gatvių grindinius, XIX a. pab. – XX a. pr. raudonų plytų namus , pastatus, netgi išlikusius kelis XVII a. – XVIII a. molio ir vietinio dolomito statinius: buvusi žydų pirtis – mikva (Avižonio g. 18), rabino namas (Kęstučio g. 8), ritualinio skerdiko namas (Pakalnės g. 3), žydų mokykla (Šiaulių g. 28, dabar čia įsikūrusi Žagarės regioninio parko direkcija).

1940 m. aikštė buvo išgrįsta akmenimis, o jos viduryje – pastatytos prekybos eilės, tuomet ir prasidėjo aktyvus prekybinis miestelio gyventojų gyvenimas, kuris vėliau persikėlė į Senosios Žagarės turgaus aikštę, kai 1947 m. aikštės grindinys buvo išardytas, nugriautos apleistos prekybinės eilės, ir vietoj jų, pasodinti medžiai. Tuomet miesto aikštė tapo skveru.

Žagarės centre yra išlikę daug senų žydų bendruomenės statytų parduotuvių, gyvenamųjų namų, kadangi Žagarėje gyveno gausi žydų bendruomenė.

Senosios Žagarės Šv. Apašt. Petro ir Povilo bažnyčia - pirmoji medinė bažnyčia Senojoje Žagarėje, kairiajame Švėtės krante, buvo pastatyta 1495 m., kuri 1605 m. sudegė ir netrukus buvo pastatyta nauja medinė bažnyčia. Antroji bažnyčia 1655 m. per karą su švedais vėl sudegė, ir dar kartą ji degė 1712 m. Po paskutiniojo gaisro buvo pastatyta mūrinė bažnyčia iš vietinio dolomito ir plytų, kuri išliko iki šių dienų. Tuomet Senoji Žagarė priklausė Kazimierui Umiastauskiui, o kalnelis, ant kurio išliko bažnyčia, priklausė dvarui. Tai byloja apie artimus dvaro ir bažnyčios ryšius.

Senosios Žagarės bažnyčia yra gana santūrių, monumentalių renesanso formų. Bažnyčia pirmiausia vertinga savo autentiška architektūra. Ji yra stačiakampė, halinė, trijų navų, atskirtų dviem mediniais profiliuotais stulpais. Sakykla tradiciškai įrengta kairėje bažnyčios pusėje, prie zakristijos sienos. Yra restauruotas tik didysis bažnyčios altorius. Meninę vertę turi medinis, baroko stiliaus procesijų altorėlis, sakykla ir altorius, kurie iliustruoja baroko raidą Lietuvoje. Šiuolaikiškai tapyti arba pertapyti ant presbiterijos sienų Šv. Petro ir Šv. Pauliaus atvaizdai.

Bažnyčios kriptoje galima išvysti pastatytą simbolinį karstą su ant kriptos durų esančia atminimo lentele Barborai Žagarietei. Remiantis istoriniais tyrimais, Barbora Žagarietė gimė XVI a. antroje

pusėje, pasižymėjo herojiškomis, krikščioniškomis dorybėmis. Jos vardu pavadintas kalnelis, ant kurio stovi Senosios Žagarės bažnyčia.

Pasak pasakojimų, praėjus vos keleriems metams po Barbaros mirties, vienas ypatingas įvykis davė pradžią jos, kaip tarpininkės ir užtarėjos pas Dievą, kultui. Tai susiję su švedų įsiveržimu į Lietuvą (XVII a. pr.): užpuolikai apiplėšė ir sudegino Senosios Žagarės bažnyčią ir jos kriptoje buvusius mirusiųjų palaikus, bet po gaisro pelenuose rastas Barbaros kūnas buvo nesudegęs. 1711 m. Barbaros palaikai buvo perkelti į atstatytos Senosios Žagarės bažnyčios kriptą, tuomet prasidėjo kalis šimtmečius besitęsiantis pamaldumas į Žagarės Mergelę, tikint, kad ji šventa. 1878 m. Senosios Žagarės bažnyčios kriptoje esantys Barbaros palaikai carinės valdžios įsakymu buvo užmūryti, tačiau pastangos susilpninti tikinčiųjų tikėjimą Dievu, užtariant Barborai, buvo nevaisingos. Atvirkščiai, kai po 19 metų, remontuojant bažnyčią, Mergelės kūnas vėl buvo rastas sveikas, - pamaldumas Barborai tik dar labiau sustiprėjo. 1940 m. Sovietų Sąjungai okupavus Lietuvą, puolimas prieš Barbaros Žagarietės fenomeną nesiliovė ir Mergelės palaikai buvo nežinia kur išvežti.

Naujosios Žagarės Šv. Apašt. Petro ir Povilo bažnyčia buvo pastatyta 1528 m. Medinė ir griūvanti ji išliko iki 1623 m. statybos. Apie 1620 – 1633 m. Zigmanto Vazos valdymo laikotarpiu pastatyta bažnyčia 1805 m. sudegė, o paskui buvo atnaujinta grafo Zubovo, parapijiečių ir klebono lėšomis. Pastatyta bažnyčia buvo renesansinė, mūrinė, iš plytų ir akmenų, baltinta ir tinkuota. Tai vienanavė, su presbiterija, užsibaigiančia trisiene apside ir keturkampiu bokštu priekyje bažnyčia. Centrinis altorius yra barokinis, ant aštuonių pušinių, tinkuotų su papauksinimais kolonų. Iki 1800 m. bažnyčios laikrodys skelbdavo valandas. Iki šių dienų yra išlikę senieji žalvariniai varpai. Meninę vertę turi XIX a. Varšuvoje gaminti bažnyčios virtažai.

Raktuvės koplyčia - medinė, liaudiškų formų koplyčia ant Raktuvės piliakalnio iškilo 1738 m., joje dabar yra eksponuojami kryždyrbystės darbai. Čia pat, kapinėse, nuo 1826 m. stovi mūrinis koplytstulpis 1709 – 1711 m. maro aukoms atminti. Kapinėse palaidotas draudžiamos lietuviškos spaudos platintojas kunigas Kazimieras Aleksandravičius (1823 – 1884) ir religinių knygų autorius kunigas Adomas Paulauskis (apie 1764 – 1843).

Žydų genocido aukų kapai. Naujojoje Žagarėje žydai apsigyveno XVIII a. pirmoje pusėje ir sudarė gana nemažą dalį Žagarės gyventojų. Lietuvos žydų gyvenimo apžvalgoje yra pažymima, kad daugelis iš jų šviesuolių yra kilę iš Žagarės, kuri net vadinama Totos, švietimo, mokslo ir rašytojų centru. Senosios ir Naujosios Žagarės žydai turėjo atskirus kahalus, kapines, sinagogas, rabinatus ir kitas įstaigas. 1756 m. Senojoje Žagarėje 35 šeimos buvo žydų iš ten gyvenusių 43 šeimų. 1897 m. žydai sudarė apie 70 proc. iš abiejose Žagarėse gyvenusių 8129 gyventojų, o 1914 m. mieste gyveno 14000 gyventojų, iš jų – 8000 žydų (57 proc.). Tuomet veikė 4 mokyklos, iš kurių viena buvo privati keturmetė žydų prekybos mokykla. 1919 m. buvo įsteigta Žagarės progimnazija, kurioje mokėsi ir žydų jaunimas. Po 1941 m. birželio mėn. įvykusių pirmųjų žiaurių trėmimų, spalio 2 d. buvo įvykdytas ir žeminantis, skaudus žydų tautos genocidas. 1941m. žydų genocido aukų kapai, kurie randasi Žagarės dvaro parke, mena apie įvykdytą skaudų žydų tautos genocidą.

Naujosios žydų kapinės. Abiejose Žagarėse būta žydų kapinių, kurias žagariečiai vadina žydkapėmis. Kai kurių istorinių šaltinių duomenimis, naujosiose žydų kapinėse yra išlikę keturi pilkapiai. Šiose kapinėse taip pat palaidota apie 50 genocido aukų. Kapinės užima apie 6700 kvadratinį metrų plotą ir dokumentuose minimos nuo 1748 m.

Pilkapiai ir senosios žydų kapinės

Senonoje ir Naujojoje Žagarėje žydai turėjo atskiras savo įstaigas: rabinatus, kahalus, sinagogas ir mokyklas. Apie žydų tautos gyvenimą Žagarėje primena ir kapinės su antkapiais, paminklais. Senoji ir Naujoji Žagarė turėjo atskiras kapines.

Žagarės pilkapynas yra kairiajame Švėtės upės krante esančioje kalvoje. Pilkapyne galima išvysti išlikusius 4 vienas greta kito pilkapius, kurių sampilai 15 -20 cm skersmens ir iki 2 m aukščio. Pilkapyne

atsitiktinai aptikta keletas radinių, tarp jų paminėta apyrankė ir įmovinis kirvis. Nors šis pilkapynas nėra plačiau ištyrinėtas, tačiau pagal aptiktus radinius bei pilkapių įrengimo būdą, pilkapynas gali būti datuojamas III – VIII a. ir priskiriamas vakarų baltų Žemaitijos ir Šiaurės Lietuvos pilkapynų kultūrai. Praėjus nuo paskutinių palaidojimų pilkapiuose daugiau nei 1000 metų, Žagarės pilkapyno teritoriją mirusiųjų laidojimo vieta pasirinko žydai. Šiandien, senose žydų kapinėse yra išlikę apie šimtas antkapinių paminklų, kurių seniausias iš jų datuojamas – 1830 m., naujausias – 1934 m.

Dendrologinis takas. Pažintinio tako maršruto ilgis yra 2 km. Dendrologiniame take yra įrengta 15 poilsio ir gamtos stebėjimo stotelių.

Dolomitų atodanga – tai karjero daubos stačiakampį (U formos) galą sudarančios dolomito sluoksnių sienelės. Žagarės atodangos aplinka -inoma nuo XIX a.

Švedpolio šaltinis randasi Švėtės upės vidurupyje, dešiniajame krante. Šaltinių, kurių Švėtės pakrantėje yra keli, h₂O alaus gamybai naudojo Kunsmano bravoras. Jo pastatai stovėjo netoli šaltinių, o pats bravoras veikė nuo XIX a. pab. iki XX a. pr.

Žagarės ozas susidarė tirpstant paskutiniam ledynui, suformuotas iš smėlio, žvirgždo ir gargždo, sunėšto tekančių tirpsmo vandenių į ledyno plyšius ir tunelius. Ozas driekiasi 500 m per Žagarės miesto kalvas ir Žvelgaičio piliakalnį. Ozo aukštis siekia 25 m, visas ilgis – 8 km. Iš Lietuvoje esančių ozų ar kitų gamtos paminklų, Žagarės ozas yra ilgiausias ir įspūdingiausias, nes aplink kalvagūbrį plyti lygumos.

Žagariškių vėjo malūną 1770 – 1780 m. pastatė baudžiauninkai, kuomet Šiaulių ekonomiją valdė A. Tyzenhauzas. Malūnas pastatytas olandiško tipo, mūrytas iš lauko akmenų. Malūno apačią juosia plati galerija, kuri buvo pritaikyta vežimams statyti.

Žagarės dvaro sodyba – vienas gražiausių ir įdomiausių kultūros paveldo objektų Žagarėje. Žagarės dvaro sodyba užima apie 63 ha plotą, minima jau nuo XVI a. pirmos pusės. Iki šių dienų išlikęs dvaro sodybos ansamblis galutinai suformuotas buvo XIX a. pab. Nuo 1858 m. sodybą valdant didikams Naryškinams, ji buvo perstatyta ir paversta prašmatnia angliško stiliaus rezidencija. Lygiame reljefe atsiskleidžia kelios pastatų grupės : parko apsupti rezidenciniai rūmai, ledainė, žirgyno kompleksas, angliškų kotedžų stiliaus namai – arklininko, aludarių, šeriko, sodininko namai, pieninė, mokykla, trys sargų nameliai, kurie išdėstyti prie kelių į sodybą.

Klasicizmo stiliaus **Žagarės dvaro rūmai** pastatyti apie 1840 – 1860 m. Klasicizmo stiliaus rūmai suplanuoti „U“ raidės pavidalo forma, pastato frontone – Naryškinų herbas. Naryškinų valdymo laikais rūmuose puošniausia buvo svetainė, rūmų valgomasis, biliardinė. Antrame rūmų aukšte buvo įrengti svečių ir medžioklės trofėjų kambariai. XX a. rūmuose veikė mokykla, vėliau buvo įrengta specialiosios mokyklos bendrabutis, senelių globos namai.

Žirgyno, maniežo ir ratinės (karietinės) kompleksas – tai ryškus istorizmo laikotarpio neogotikos stiliaus dvaro sodybos akcentas. Šiuo metu tebeveikiantis žirgynas yra vienas seniausių Lietuvos žirgynų, savo istoriją rašantis nuo 1899 metų.

Egzotišku Žagarės parko elementu yra tapęs seniausias Žagarės dvaro statinys – **Žagarės olandiškas vėjo malūnas**, dar vadinamas „kepuriniu“. Malūnas minimas nuo 1780 m., veikė iki 1914 m. Manoma, kad tai seniausias iš lauko riedulių statytas malūnas Lietuvoje.

Žagarės dvaro parkas yra sudarytas iš dviejų dalių – senosios ir naujosios. Daugiau nei 70 ha parko plotą užimantis Žagarės parkas yra vienas puošniausių ir įdomiausių šalyje. Dvaro parkas XIX a. pab. buvo rekonstruotas ir išplėstas pagal žymaus dendrologo Georgo Friedricho Ferdinando Kuphaldo (1853 – 1938) projektą. Buvo pasodinta daugiau kaip 200 želdinių, iš kurių išlikę ir auga iki šiol daugiau kaip 100. 2011 m. Žagarės regioninio parko direkcija persikėlė į Žagarės dvaro rūmus, kurie 2013 – 2014 m. iš pagrindų buvo restauruoti, atkuriant kaip įmanoma tikslesnį pirminį rūmų vaizdą. Šiandien, čia įsikūrusi ne tik regioninio parko direkcija, bet ir lankytojų centras, vyksta įvairūs renginiai, galima apžiūrėti eksponuojamas parodas.

Žagarės piliakalnis dar vadinamas Žvelgaičio kalnu. Nuo seno įsigalėjusi nuostata, kad kairiajame Švėtės upės krante esantis Žagarės piliakalnis greičiausiai yra istoriniuose šaltiniuose minimas Žagarės žemės centras.

Raktuvės piliakalnio šlaitai yra 6-7 m aukščio. Piliakalnio papėdėje buvo įsikūrusi gyvenvietė – papilys. Remiantis 1996 – 1997 m. tyrinėjimais, galima teigti, kad Raktuvės piliakalnio papėdėje nuo I tūkstantmečio pradžios iki ankstyvųjų amžių pradžios (X – XIII a.) buvo įsikūrusi gana didelė gyvenvietė.

Žagarės motorinis malūnas vadinamas Lakštutės Preikšaitės vardu. Manoma, kad jis buvo pastatytas XIX a. pab. ar apie 1900 m. malūno aukštis – 13,35 m. Pamatai malūno akmeniniai, beveik 4 m. aukščio su akmeninėmis atramomis.

Skaistgirys, miestelis, esantis prie kelio Joniškis- Naujoji Akmenė per Žagarę 17 -am kilometre. Rašytiniuose šaltiniuose Skaistgirys minimas nuo 1426 metų. Miestelio pavadinimas kilęs nuo „skaisčio girios“. Legenda byloja, kad bažnyčios vietoje augo tankus pušynas. Medžiotojas, kartą jame pasiklydęs, ilgai klajojo, kol pamatė saulės nutviekstą miško laukymę. „Kokia skaisti giria!“ – sušukęs jis, ir nuo to laiko toje vietoje ėmė kurtis gyventojai. 1963 m. įkurtas pirmasis respublikoje miestelio parkas su vasaros estrada – amfiteatru. Jo įkūrėjas – Jonas Viliūnas, kurio vardu šiandien parkas ir pavadintas. Parko plotas užima 10 ha, jame auga virš 100 rūšių ir porūšių medžių ir augalų. 1965 metais Skaistgirio gyvenvietei suteiktas geriausiai tvarkomos Lietuvoje gyvenvietės titulas. 2005 metais buvo patvirtintas Skaistgirio herbas – žaliame fone auksiniai uosio lapai.

Skaistgiryje gausu medžio tvarinių: medžio skulptūrų skveras, skirtas išnykusiems seniūnijos kaimams, skulptūros medikams, teatralams, mokyklai, Šv. Florijonas. Kapinėse stovi akmeninis paminklas Užmirštai motinai, pastatytas karitiečių sumanymu ir auka 1937 metais. Miestelyje yra trys parduotuvės, biblioteka, kultūros namai, gimnazija, ambulatorija, kavinė su miegamomis vietomis, bendruomenės namai. Skaistgiryje gyvena ir kuria trys tautodailininkai – keramikė, tapytoja ir kalvis.

Šv. Jurgio bažnyčia - pirmoji bažnyčia Skaistgiryje pastatyta Jono Kazimiero valdymo laikais, apie 1714 metus. Dabartinė nauja bažnyčia pastatyta 1838 m., o 1905 m. įsteigta parapija. Skaistgirio bažnyčia neorenesansinė, stačiakampė, vienabokštė, su trisiene apside, vienanavė. Bažnyčios šventorių juosia akmeninė tvora su 14 Kryžiaus kelio stočių, kuriose yra medinės neobaroko stiliaus skulptūrėlės, beje vienintelės visoje Žemaičių vyskupijoje. Bažnyčioje yra trys altoriai, iš kurių du – mediniai, su XVIII a. pab. padarytomis skulptūromis. Trečiasis altorius taip pat medinis, pagamintas XIX a. pradž. Skaistgirio bažnyčios didžiajame altoriuje pavaizduotas bažnyčios globėjas Šv. Jurgio paveikslas, o viename iš šoninių altorių – didelis antrojo bažnyčios globėjo Šv. Martyno paveikslas. Bažnyčios interjerą puošia medinė XIX a. skulptūra – „ Kristus neša kryžių“ , o bažnyčios fasadą – nežinomo autoriaus paveikslas, vaizduojantis Šventąjį. Bažnyčios šventoriuje liaudies menininkas Urbonas iškalė ir pastatė „Rūpintojėlį“ bei „Švenčiausios Marijos“ skulptūrą. Skaistgirys garsėjo Šv. Jurgio ir Šv. Martyno atlaisais su didžiuliais jormarkais. **Skaistgirio parkas** užima apie 8 ha ir pradėtas kurti 1963 m. pagal architektės I. Šešelgienės projektą.

Reibiniai – 2 km. Nuo Skaistgirio. Reibiniuose gimė poetas Aleksas Jasutis. Reibiniuose yra bendruomenės sodyba, kurioje galima apsisotiti nakčiai.

M. Slančiausko sodyba - tai Joniškio istorijos ir kultūros muziejaus filialas. Sodyboje eksponuojami senoviniai daiktai bei ūkio rakandai. Vienas iš išpūdingiausių objektų sodyboje yra unikalus šulinys iš akmenų. M. Slančiauskas buvo vienas žymiausių XIX a. pab. – XX a. pradž. Tautosakininkų, knygnešių ir etnografų.

Buivydžiuose - nakvynės vieta

Šaltiniai:

www.joniskis.lt
www.zagare.lt